

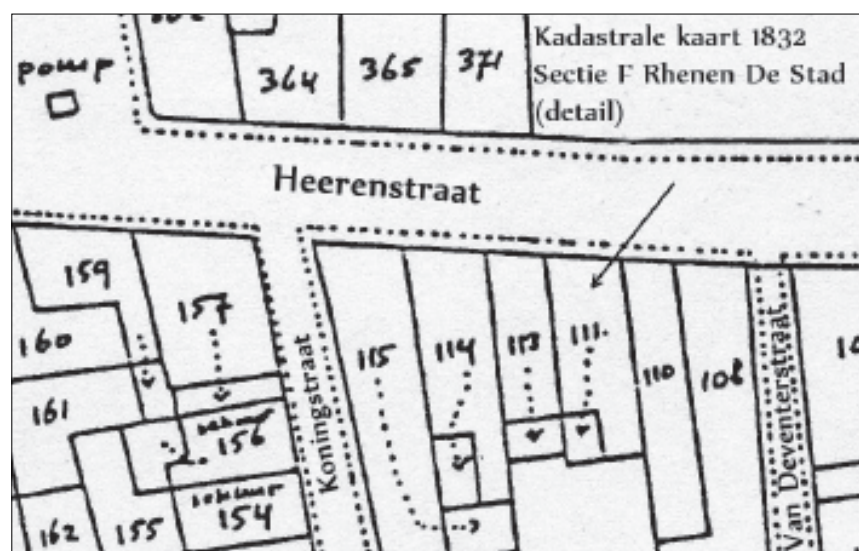
Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners

Het pand van Garage Van der Horst

Henk P. Deys, Ad J. de Jong en Ben W. van Laar

Reeds aan het begin van de 20^e eeuw bevond zich aan de zuidkant van de Heerenstraat een garagebedrijf van de familie Van der Horst met op de voorgevel drie gevelstenen uit 1620. Op twee gevelstenen komen familiewapens voor en op de middelste steen komt het IHS-symbool voor, het christelijk geloof symboliserend. Misschien is het daardoor dat dit pand in Rhenen ook wel aangemerkt werd als de 'zomerresidentie van de bisschop'. Het is onduidelijk hoe men tot deze benaming is gekomen.

Desalniettemin voldoende aanleiding om de geschiedenis van dit pand nader te onderzoeken. Het garagebedrijf was ooit rond 1900 begonnen door leden van de smedenfamilie Van der Horst. Dit artikel in de reeks 'Oude huizen in de Rhenense binnenstad en hun bewoners' wordt afgesloten met een genealogie van deze oorspronkelijk uit de buurt van Nijkerk/Ermelo afkomstige familie Van der Horst, mogelijk genoemd naar de buurtschap Horst bij Ermelo.

Kadasterkaart Sectie F, 1832 detail.

GESCHIEDENIS VAN HET HUIS HEERESTRAAT NO. 103, KADASTRAAL NO. F III, EN EEN BIJBEHOREND HUISJE DAARNAAST

In het boek *Achter Berg en Rijn*, Afb. 328, staat op een foto uit 1909 een markant pand met drie gevelstenen afgebeeld. Museum Het Rondeel bezit in haar collectie nog gipsafdrukken van deze gevelstenen. Op de linker steen staat afgebeeld ANNO met daarboven een gedeeld familiewapen, aan de linkerkant (heraldisch rechts) drie (vermoedelijk) distelbloemen op stengel en aan de rechterkant drie wassenaars (wassende manen). Op de tweede steen staat IHS, het symbool voor het christelijk geloof, en op de rechtersteen een jaartal 1620 met daarboven een gedeeld familiewapen: I. een zuil en II. een schuinbalk van aaneengesloten ruiten.

Het familiewapen op de eerste gevelsteen komt ook voor op een stoeppaal, die voor een pand in de Kruisstraat heeft gestaan. Deze stoeppaal werd in 1910 door de weduwe A. van Voorthuizen aan de toenmalige Oudheidkamer geschonken en bevindt zich nu in de collectie van Museum Het Rondeel (Inv.No. 270 NB 34). In de beschrijving staat dat deze stoeppaal gestaan heeft voor een huis in de Kruisstraat waar ooit

leden van de familie Verhuedt zouden hebben gewoond. Dit zou dus het 'Volhardt'-huis kunnen zijn, waarover is gepubliceerd in het januarinummer van *Oud Rhenen* van dit jaar.

Inmiddels is gevonden dat het genoemde 'Volhardt'-huis in 1574 in bezit van de familie Verhue(d)t (ook wel Verhuijt) is gekomen. Op 15 april 1574 kochten Adriaen Sweersz Verhuijt en Hillegout Fransdr. Verwaj het huis van de kinderen van Steven Thonisz Sprot en Ijtgen Goessensdr., die er daarvoor in gewoond hadden. Op een foto van de Kruisstraat, afgebeeld in het januarinummer van *Oud Rhenen*, zien we inderdaad een stoeppaal staan. Het wapen

echter is op deze foto niet herkenbaar.

In het huis er ten noorden naast hebben leden van de familie Vereest gewoond. De hypothese is dat we hier te maken hebben met het familiewapen Vereest. Op genoemde foto zien we ook een stoeppaal rechts voor dit huis. Bij verder inzoomen herkennen we een wapen met een kruis, het familiewapen (Vonck) van Lienden. Deze familie Vereest is na de Reformatie nog lang katholiek gebleven. Katholieken mochten begin 17^e eeuw geen functies in het stadsbestuur bekleden. Vandaar dat we dit wapen verder niet tegenkomen, bijvoorbeeld op zegels. Het wapen met de drie wassenaars, dat op het rechtergedeelte van de gevelsteen staat, zou kunnen duiden op een Van Utenweerde of Vastrick, gehuwd met een Vereest dus.

Stoeppaal met wapen in de Kruisstraat

De drie gevelstenen

Op de derde gevelsteen komt een zuil voor, het wapen van bovengenoemde familie Verhuedt, aangetrouwd kennelijk aan een lid van een familie die een schuinbalk van aaneengesloten ruiten voerde. Hieraan hebben we nog geen familienaam kunnen koppelen. De familie Verhuedt te Rhenen was protestant. Van leden van deze familie hebben we wel zegels gevonden (zie januarinummer Oud Rhenen, pagina 16).

De tweede gevelsteen, die dus tussen de gevelstenen Vereest (katholiek) en Verhuedt (protestant) staat met het IHS-symbool, zou erop kunnen duiden dat het christelijk geloof het bindende element is tussen beide families.

Er is ooit geopperd dat dit huis de 'zomerresidentie van de bisschop van Utrecht' zou zijn geweest. Hiervoor is geen enkel bewijs gevonden. Misschien heeft deze veronderstelling te maken met het IHS-symbool dat op één van de gevelstenen voorkomt. Het jaartal 1620 zou eerder kunnen duiden op het jaar dat het pand in bezit kwam van de familie Vereest/Verhuedt. In 1620 vond een grote veldslag bij Praag plaats en werd Frederik van de Palts door de katholieken afgezet en verjaagd. Deze 'Winterkoning', zo genoemd omdat hij maar één winter (in 1620) koning was, kwam met zijn hofhouding uiteindelijk in Nederland terecht en had inderdaad een zomerresidentie te Rhenen, het zogenaamde Koningshuis, dat hij later in Rhenen liet bouwen op de plek waar ooit het Agnietenklooster stond.

Vaak duidt het IHS-teken ook op de aanwezigheid van Jezuïten of was het een wat meer algemeen katholiek symbool. Na de Hervorming werden Jezuïten wel als priesters gedoogd voor godsdienstonderwijs aan katholieken en bediening van de heilige sacramenten. Misschien kwamen in dit pand wel katholieken bijeen als een soort van schuilkerk. Mogelijk was het een duiding dat katholieken en Jezuïten hier welkom waren..

Ook te Amerongen waren begin 17^e eeuw rondtrekkende Jezuïten actief.

Rhenen en Amerongen, met de Cunerafeesten nog vers in het geheugen, waren nog best met een 'katholieke' saus overgoten. Zo had je einde 16^e eeuw te Rhenen naast het Cuneragilde nog als religieuze gilden een Heilig Sacramentsgilde en een Heilig Kruisgilde, waartoe vooraanstaande families behoorden.

In Amerongen werden begin 17^e eeuw nog regelmatig Cunera-bedevochten gehouden.

Verder is het jaar 1620 net na de Dordtse Synode van 1618/19, toen er een Statenbijbel kwam. In Rhenen laat de Cunerakerk in 1620 twee zilveren avondmaalsbekers vervaardigen door een zilversmid in Utrecht. Al het 'Roomse' kerkzilver van de Cunerakerk was circa 1580 en vlak daarna ingeleverd. Daar waren ook twee zilveren bekers bij. W.H. Strous doet onderzoek aan het kerkzilver dat er ooit was en nog is (zie zijn artikel hierover elders in dit meinummer van Oud Rhenen).

Verder is vermeldenswaard dat 1620 in Rhenen een roerig jaar was. Volgens de Policieboeken kampte men met de aanwezigheid van vele bedelaars, vluchtelingen uit Duitsland, vanwege de Dertigjarige Oorlog die in 1618 begonnen was en Engelse soldaten die terugkwamen van de slag op de Witte Berg bij Praag einde 1620, waarbij Frederik van de Palts door de katholieken als koning van Bohemen werd afgezet en verdreven. Rhenen lag aan de doorgaande route naar het westen en was gevraagd onderdak te verlenen aan deze Engelsen, ondanks de tegenwerpingen van de stad dat men nauwelijks de eigen armen kon onderhouden.

Frederik van de Palts is in 1620 slechts 1 jaar (winter-)koning van Bohemen geweest. Museum Het Rondeel bezit een zilveren munt uit dat jaar met een afbeelding van Frederik van

De eerste motorfiets in Rhenen, 1921. Op de motorfiets Jan (3) van der Horst, links van hem zijn vader Jan (2) en rechts opa Gerrit Roelof

Het garagebedrijf in 1916. Boven de nieuwe, verbrede deur staat '1620 GARAGE 1913'. Op enkele bordjes staan de teksten 'ANWB Toeristen Bond van Nederland, Bonds Rijwielhersteller, Garage ANWB' en op een klein bordje 'ZONDAG'S GESLOTEN'. De personen zijn de Belgische vluchteling (1914) Joseph Schacht die bij Van der Horst in dienst was genomen, en voorts Ali, Gerard, Roelof en Jan (2) van der Horst. Zie ABR 327.

de Palts met op de achterkant zijn familiewapen. Later liet hij in Rhenen zijn zomerpaleis, het Koningshuis, bouwen.

Al met al was 1620 een gedenkwaardig jaartal voor het stadje Rhenen.

We vervolgen met de bewoningsgeschiedenis van het huis met de drie gevelstenen aan de Heerestraat en een bijbehorend kleiner huis, later met respectievelijk kadastrale nummers F111 en vermoedelijk F109.

17^e EEUW

In de 17^e eeuw is het huis met de drie gevelstenen in bezit van de familie Vereest, een katholieke familie. Leden van de familie Vereest behoorden tot de laatst overgebleven leden van het Cuneragilde en waren tevens lid van het Heylig Sacramentsgilde en het Heylig Cruysgilde in Rhenen. In de transporten voor het gerecht van Rhenen lezen we dat op 13-1-1686 Antoni en Jan Vereest namens de erfgenamen van zaliger Arien Tonisz Vereest ten behoeve van Herbert de Wijs en Cunera Vereest transportereren *seeckere huijs in de Lange Heerestraat met een kleijn huijsken daer annex*. Arien Tonisz Vereest was een zoon van Anthonis Adriaensz Vereest en Lijsbeth Sweersdr. Verhuedt. Dit echtpaar wordt in 1588 genoemd als lid van het Heylig Sacramentsgilde.

Molenaar Herbert Jansz de Wijs was uit Wijk bij Duurstede afkomstig. Hij trouwde in de kerk van Rhenen op 21-10-1664 met Elisabeth Gerritse van Alphen, die een dochter was van Gerrit Jansz den Olden, molenaar te Scherpenzeel, en Maria Pauwels van Estvelt (ook wel Estveld of Estvelt). Zij lieten hun kinderen net als andere katholieke

families te Rhenen vaak katholiek dopen in Indoornik, hoewel 'paapse' kinderen in die tijd ook wel in de Cunerakerk gedoopt werden.

In 1665, een jaar na zijn huwelijk, werd Herbert de Wijs het burgerschap van Rhenen verleend.

De familie De Wijs in Wijk bij Duurstede werd later deels protestant. In de Grote Kerk van Wijk bij Duurstede hangt een groot bord met wapens van ouderlingen en diakenen, waaronder die van leden van de familie De Wijs. Hun wapen was: in goud drie zwarte vogels. Vermoedelijk was dit een sprekend wapen met drie zangvogels (merels of lijsters). Met 'sprekend' wordt bedoeld dat de wapenfiguur de familienaam symboliseert. Zo voert de familie Kraai als wapen een zwarte kraai op goud. In Wijk bij Duurstede treffen we ook schepenen met de naam De Wijs aan. Hoewel molenaar Herbert de Wijs te Rhenen een belangrijk man was met de nodige bezittingen, konden hij en zijn

Zegel van Van Sanen/De Wijs. Collectie Jan Maarten Doorman

Wijs wordt in 1689 genoemd als eigenaar van de molen bij de Westpoort; deze molen gaat later over op zijn oudste dochter Maria de Wijs.

Op 3-6-1697 verschijnt Cunera Vereest als weduwe en boedelhoudster van Herbert de Wijs voor het gerecht van Rhenen als moeder van vijf onmondige kinderen. Voorts worden haar schoonzoon Jan ter Horst en Reijer de Wijs, raad en schepen te Wijk bij Duurstede, broer van Herbert de Wijs, genoemd als voogden van deze kinderen.

18^e EEUW

Op 9-12-1713 verschijnen voor het gerecht Juffr. Cunera Vereest, weduwe van Herbert de Wijs, vrouwe Maria de Wijs, weduwe van majoor Lennip, Anthonij de Wijs, koopman in wijnen te Amersfoort, Gerardt de Wijs, lieutenant, Elisabeth de Wijs, bejaarde dochter, en Adriana de Wijs, huisvrouw van Jean Colas, tevens voor Hendrik de Wijs, een onmondige zoon van Herbert de Wijs, conform een procuratie d.d. 8-1-1710 bij notaris Gerardt van Zwol.

De katholiek gebleven Anthonij de Wijs en zijn broer Gerardt de Wijs vertrekken later naar Amersfoort. Uit deze tak van de familie zijn wel zegels met hun familiewapen bewaard gebleven (zegelcollecties Jan Maarten Doorman en Gemeente Archief Amsterdam).

Op deze zegels komen inderdaad de drie vogels voor die ook voorkomen op de wapens van de protestantse leden van de familie in Wijk bij Duurstede. Hun zuster Maria de

De (oude) Van Deventerstraat, gezien naar het zuiden, Rechts het schuurtje F109 en verderop de stenen schuur uit van de Hinderwetvergunning 1912. In de deuropening kijkt Jan (2) van der Horst (achter de man met strohoed) ons aan. Op de voorgrond staat het huisvuil gereed om door Janus van Zetten ('de Snuut') te worden opgehaald, op de achtergrond de tapijtfabriek van Van Wijngaarden. Foto ca. 1915. Zie ABR 527.

kinderen geen positie in het stadsbestuur van Rhenen bekleeden omdat ze katholiek waren. Van hem is dan ook geen zegel bekend met zijn familiewapen. Herbert de Wijs trouwt te Rhenen op 1-1-1682 als weduwnaar met Cunera Vereest.

Herbert de

Wijs bleef eveneens katholiek en trouwde in 1691 met majoor Wernard Jacob van Lennep; in 1736 wordt zij genoemd als zijn weduwe. Maria de Wijs overlijdt in 1749 te Wijk bij Duurstede.

W.W. Brouwer uit Duiven, afstammeling van Hendrik Brouwer, later molenaar op de buitenmolen (Westmolen), heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de geschiedenis van deze molen en de structuur van de familie De Wijs. Deze zal hier ongetwijfeld over publiceren in de toekomst.

Kennelijk heeft later op 1-1-1723 een boedelscheiding plaatsgevonden en wordt in oktober 1724 het huis met bijbehoren door de erven De Wijs verkocht aan Aert van Brummen, gehuwd met Judith van Papevelt. Het huis is dan tijnsplichtig aan het Huis ter Lede (in vroeger tijd was het huis tijnsplichtig aan de Graven van Cuijlenburgh). Aart van Brummen was als j.m. van Rhenen op 25-1-1702 te Rhenen getrouwd met Judith van Papeveld, weduwe van Dirck de Vrindt. Zij transportereren het huis en toebehoren aan bakker Jan van Daalen en zijn vrouw Geertruyd van Bregt, die het tot 1774 in hun bezit houden. Johannes van Daalen, j.m. geboren te Arnhem, wonende te Rhenen, ondertrouwd te Rhenen 19-7-1748 en trouwde, met attestatie naar Utrecht, daar op 4-8-1748 met de te Utrecht wonende Geertruijt van Brecht. De afkorting j.m. in de trouwboeken staat voor 'jonge man', hetgeen wil zeggen dat hij vrijgezel was. Dit j.m. wordt vaak gevolgd door de naam van de plaats van herkomst of de geboorteplaats. Daarna gaat het geheel over op zijn zoon Evert van Daalen, eveneens bakker, overl. Rhenen 3-6-1835, en zijn uit Achterberg afkomstige vrouw Sijgje Gerritsen, overl. Rhenen 5-4-1835, dochter van Gerrit Jansen en Evertje Elasse. Zij waren op 25-7-1784 te Rhenen getrouwd. Zij gaan later zelf in het huisje ernaast wonen en dan woont in het hoofdhuis de bakkersfamilie Du Pré. Bakker Harmen Jan du Pré was uit Winterswijk afkomstig. In het huis met toebehoren is met de komst van Aert van Brummen uiteindelijk een bakkersbedrijf gevestigd, later voortgezet door de familie Van Daalen.

Heerenstraat ca. 1902. V.l.n.r. de panden F106; Van Deventerstraat; F108, F110, F111, F113. Nieuwe nummers F842; 840, 939, 838, 837. F110 heeft één muurancker.

DE 19e EEUW EN DAARNA

DE MENSEN

Jan (1) van der Horst, geboren in 1808 in Nijkerk als zoon van Hendrik van der Horst en Antje van Domselaar, kwam omstreeks 1832 in Rhenen terecht. Hij was tabaksplanter, maar ook bakker, woonde in de Heerenstraat F111)

De Heerenstraat anno 1913. Het witte pand met de wapenschilden wordt afgebroken ten behoeve van Garage Van der Horst. Het schoon metselwerk van de nieuwe voorgevel is reeds hier en daar zichtbaar. Geheel links het hoekpand, voorheen Ten Boske, op de foto de winkel van Job. Baars 'Koffie en Thee, Tabak en Sigaren'. Direct ernaast de nieuwe voorgevel van 1906 met het boogvenster (oud F110). Zie ABR 317.

en trouwde met Dirkje van de Weert (Rhenen 1803). Als oudste kind werd Gerrit Roelof (1834-1914) geboren en er zouden nog vier kinderen volgen, waaronder Martina Geertruida, die later met buurjongen Willem ten Boske trouwde. Moeder Dirkje overleed in 1859 en Jan vertrok in 1876 naar zijn geboorteplaats. Het echtpaar Van der Horst

Jan (2) van der Horst.

woonde in een huis van bakker Evert van Daalen, een huis dat eerder bewoond werd door Harmen Jan du Pré, broodbakker uit Winterswijk, die verhuisde naar de Weversstraat.

Gerrit Roelof stond aanvankelijk in de burgerlijke stand ingeschreven als arbeider, later als ijzersmidsknecht. Hij vertrok in september 1859 naar de gemeente Haarlemmermeer, een maand vóór het overlijden van zijn moeder. Wat hij in de volgende tien jaren heeft gedaan is onbekend. In ieder geval kwam hij in juni 1869 terug uit Lienden en vestigde zich als smid in zijn ouderlijk huis. De noodzakelijke Hinderwetvergunning had

hij gekregen in februari voor 'het daarstellen van een grofen hoefsmederij'. Buurman Willem Frederik ten Boske had tevergeefs bezwaar ingediend omdat hij waardevermindering van zijn huis vreesde als gevolg van gedreun en brandgevaar. In 1888 kreeg Gerrit Roelof toestemming op de stoep aan de oostzijde van zijn huis een ijzeren hekje aan te brengen. In dit pand hebben ook nog (1850-~)

Jan (3) van der Horst, foto 1960.

De Heerenstraat ca 1902. De panden ten oosten van de Van Deventerstraat. De ladder van de glazenwasser staat tegen het voormalig kantongerecht. Geheel rechts de Van Deventerstraat.

De Heerenstraat in 1925. Rechts bij de benzinepomp Garage Van der Horst. Bij de rechter boom de schutting voor het in afbraak zijnde oude kantongerecht t.b.v. de nieuwe Garage Van der Horst. Midden een Renault van 1924. Links van de auto Boekhandel en drukkerij Waiboer.

De Heerenstraat op 31-12-1912. Rechts de kruidenierswinkel van Piet Stolp, op de deurruit enkele reclameposters van o.a. Karnemelkzeep van de Gebrs. Dobbelman en een van J.C. Boldoot. Midden op de foto op en ruitje een ovaalvormige plakker staat: B.S.A. met een randtekst: 'CYCLES BUILT OF B.S.A. FITTINGS.'

tegelijktijd gewoond Jan van Es (zadelmaker) geh/m Gerritje (Gerarda) van Binnendijk met kinderen, en korte tijd (1852-1853) ook Jan T. Ligtelijn geh/m Bartha van Hattum. Gerrit Roelof trouwde in 1872 met Johanna Wildeman (geb. Rhenen 1843) en het paar kreeg vier kinderen, waarvan de oudste, Jan (2) in 1876 geboren werd. Jan is in 1893-1894 een jaartje in Doorn geweest; hij was toen 17

Heerenstraat met het kantongerecht, rechts de winkel van Edel ca. 1920

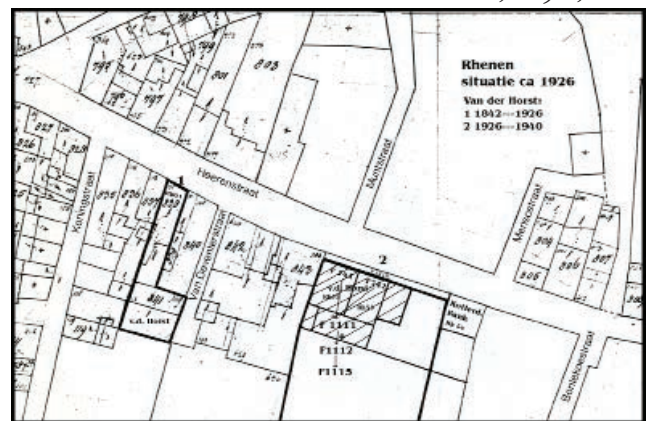

à 18 jaar. Hij trouwde (ca 1904) met Johanna Magdalena van Maanen (geb. Maartensdijk 1875). Jan (2) heeft vermoedelijk in Doorn stage gelopen, want hij vestigde zich in 1907 naast zijn vader als ijzersmid in hetzelfde bedrijf aan de Heerenstraat. Hij kreeg vijf kinderen, waaronder Jan (3) (1905-1998) en Gerard (1909-1998). Een dochttertje overleed een jaar na de geboorte. Aanvankelijk hebben Jan en Roelof de zaak van vader overgenomen, maar Roelof heeft zich laten uitkopen, waarna hij in Veenendaal handelaar werd in auto-onderdelen. Jan kreeg 3 dochters, maar geen van hen wilde in de garage werken. Toen is uiteindelijk de zaak in 1962 verkocht. Koper werd de weduwe van G.J.H. de Rhoter, die intussen hertrouwd was met W. Veldhuizen. De Rhoter was tegen

De originele poster van Boldoot, die zichtbaar is op de deurruit van Stolp.

Kadasterkaart sectie F, ca 1926, detail.

KLM-luchtfoto van 1930. Links de Heerenstraat. Het grote vierkant gebouw is de nieuwe garage, links daarvan het kantoor van Van Wijngaarden met verder links de tapijfabriek. In het kantoorgebouw zijn thans 3 appartementen ingebouwd.

1932 in Rhenen begonnen met een taxibedrijf, waarna hij

Bouwtekening van de nieuwe garage in 1925.

rond 1937 aan de Fred. v.d. Paltshof nr. 2 een garagebedrijf startte. De Rhoter werd in 1948 Fiat-dealer. In 1962 werd het pand van Van der Horst betrokken, naast dat aan de Paltshof. Henk de Rhoter kwam in 1960 in de zaak.

Garage Van der Horst in mei 1940.

Detail van een foto met de Heerenstraat in mei 1940. Het puin is nog niet opgeruimd.

Jan heeft nog enkele jaren in de villa Vrede-Oord aan de Heerenstraat gewoond, daarna nog enige jaren boven de zaak en in 1963 is hij verhuisd naar de Nude, het eerste huis rechts na de Grebbesluis. Hier leefde hij als pluimveehouder. Hij vertrok in 1974 naar Scheemda. Jan is uiteindelijk in 1998 in de Tollekamp gestorven. Een bijzonderheid is nog dat Jan eind april 1945 als vrijwillig chauffeur heeft meegewerkt aan de *Operatie Faust*, het door de geallieerden, met toestemming van de Duitse bezetter, zenden van voedseltransporten vanuit bevrijd Gelderland naar bezet Utrecht.

DE PANDEN

Jan (1) van der Horst, tabaksplanter, kocht in 1842 het perceel Heerenstraat F111 van Evert van Daalen, die bakker was en even verderop woonde. In 1873 ging het pand over op Gerrit Roelof (smid) en in 1886 kocht hij er een klein stukje tuin bij van de westelijk wonende buurman Brand van Dijk, die wij kennen als klepperman (ABR 315). In 1899 kocht Gerrit Roelof van de andere buurman, oostelijk, op de hoek met de Van Deventerstraat, zijn zwager Willem ten Boske, een schuurtje, dat van zijn tuin naar de Van Deventerstraat liep. Buurmans goed is maar één keer te koop, dacht Gerrit Roelof, want ook kocht hij nog in 1899 het hoekpand aan de Heerenstraat/Van Deventerstraat (F108). In 1906 sloeg Jan een grote slag, want toen verwierf hij het aangrenzende pand F110, waarmee hij drie huizen op een rij bezat, op de westelijke hoek van de Van Deventerstraat. Dit pand, met één muuranker in de voorgevel, was in korte tijd enkele keren van eigenaar gewisseld. Kennelijk is het een speculatie-object geweest. In elk geval werd het pand afgebroken en met behulp van de 'stadsarchitect' Derk Hoiting kreeg het een nieuwe gevel met een groot boogvenster en een Y-vormige middenstijl (ABR 327, 329).

Jan (2) van der Horst nam de zaak van zijn vader G.R. van der Horst omstreeks 1900 over. Jan kreeg naast de smederij/hoefsmederij steeds meer werk met de reparatie en zelfs fabricatie van rijwielen. Een klein bordje vermeldt 'ZONDAG'S GESLOTEN'. Jan was gehuwd

Garage De Rhoter in het oude pand van De Koning van Denemarken. Links was de deur van de brandweercentrale. Achter de persoon was de toegang tot de Garage en autoverhuur. Boven was het nog steeds de 'Zaal van Altena', waar feestpartijen, dans- en toneelavonden werden gehouden. Let op de tramrails, het stuk na de splitsing was bedoeld om de tram vanuit Zeist te laten wachten op de komende tram vanuit Arnhem. Ca.1936.

met een dochter van ds. J. Kijne en tijdens de laatste jaren vóór de oorlog scriba van de Nederlands Hervormde Gemeente. Geheel rechts tegen de gevel is een bordje aangebracht: 'GARAGE A.N.W.B. TOERISTENBOND VAN NEDERLAND'.

In 1912 werd in de zijstraat, de Van Deventerstraat, de schuur ingericht als ijzersmederij (ABR 526, 332). Onder leiding van bouwkundige J. Smit werden de oude toegangsdeuren vernieuwd en hier kwam ook de wasplaats voor de auto's. Er zouden hoogstens 4 personen werkzaam zijn en er zouden geen krachtwerktuigen worden gebruikt. In 1920 werd de aanvraag van Jan van der Horst, grof- en kachelsmid, toegestaan voor het plaatsen van een motor van 2 eff. PK van 440 Volt voor het drijven van een draaibank, boormachine enz. in zijn werkplaats aan de Van Deventerstraat. Omdat het bedrijf zich inmiddels van smederij via rijwielhersteller tot autogarage had ontwikkeld, bleek dat de voordeur te smal was om auto's naar binnen te laten. Onder leiding van bouwkundige J. Smit werd daarom in 1913 de gehele voorgevel van F111 vervangen (ABR 317, 327). Er kwam een 40% bredere, getoogde voordeur, de zijingang bleef

bestaan en in plaats van twee kwamen er in de verdieping drie vensters; de drie historische gevelstenen werden gehandhaafd. De veronderstelling dat dit pand vroeger ooit eens de zomerresidentie van de bisschop van Utrecht zou zijn geweest, mist elke grond. De drie gevelstenen zijn in mei 1940 met de gehele omgeving teloor gegaan. Museum Het Rondeel bezit echter nog gipsafdrukken (zie afbeelding boven).

Jan behoorde in Rhenen tot de vroegste autobezitters, met het kenteken L271. Hij adverteerde met: *Automobielen, garage, olie, benzine, motorfietsen en rijwielen. Auto's te huur.* In 1910: *Garagehouder.*

In 1923 kreeg de NV Acetylena te Rotterdam, bijkantoor te Arnhem, toestemming tot het oprichten bij de garage van een inrichting tot het bewaren van benzine, bestaande uit een Milwaukepomp met ondergronds reservoir van ten hoogste 2000 liter.

Broers Gerrit Roelof en Gerard zijn ook beiden goed terechtgekomen. Gerrit Roelof bezat in Veenendaal zoals wij al zagen een zaak in auto-onderdelen, en Gerard had een goede baan bij Shell in Den Haag. Hij was verantwoordelijk voor het tankwagenpark van Shell in heel Nederland, waarmee diverse brandstoffen werden vervoerd, o.a. kerosine naar Schiphol destijds. Hij had niets met de garage.

Interieur Garage de Rhoter aan de Herenstraat, met 6 hefbruggen..

Garage De Rhoter, 1963, na de overname van Garage Van der Horst.

NIEUW PAND

Het bedrijf, dat aanvankelijk vooral het merk Renault voerde (later Hillman), breidde zich uit. De ruimte werd te klein en Jan (3) kocht in 1925 van de Gemeente een groot stuk grond aan de Heerenstraat. Deze grond was eerder in bezit van de familie Sandbrink. Jan verkocht het meest oostelijk gedeelte in 1929 aan de Nationale Bankvereniging Utrecht, die er een bankgebouw in vestigde dat in 1934 verkocht werd aan de Rotterdamsche Bankvereniging. De gemeente behield een strook (F1110) langs de Heerenstraat met het oog op toekomstige verbreding van de openbare weg. Dat dit reeds na luttele jaren zijn beslag zou krijgen heeft niemand ooit voorzien. De aankoop betrof het opgeheven oude kantongerecht, dat 2 huisnummers had (42 en 44) en ook 2 kadastrale nummers; F741 en 742. Na het kantongerecht (opgeheven in 1870) is het woonhuis geweest, o.a. van ir. J.M. Telders, de ontwerper van de Rhenense spoorbrug, maar ook politiebureau, opvangshuis van Belgische vluchtelingen en distributiekantoor. In 1926 heeft Van der Horst het gebouw afgebroken en er kwam op het resterende deel (F741 en F742 -> F1111, F1112) een zeer modern garagepand te staan met 2 bovenwoningen. Het nieuwe perceel kreeg twee huisnummers, die in de officiële gemeentelijke administratie omschreven werden als garage (nr. 52 -> 44) en smidswerkplaats (nr. 54 -> 46). In de twee bijbehorende bovenwoningen kwamen Jan van der Horst en mej. J.J. Moïnat te wonen. Zij was een dochter van de bekende muzikleraar-organist A.C. Moïnat. In 1927 en 1928 hebben er nog verbouwingen op de oude locatie plaatsgevonden, volgens bouwvergunningen resp. aan Hartog Frankfurt te Wageningen/Arnhem (ons onbekend) en J. van der Horst. Ook in 1937

en 1939 werd er op verzoek van J. van der Horst verbouwd, beide keren door het aannemersbedrijf van W. Klaassen. Van der Horst heeft zijn oude panden niet verkocht, ze werden verhuurd. Vanaf de Van Deventerstraat in westelijke richting kwamen in de 3 woon-winkelhuizen de sigarenzaak van J.H. van de Berg, de zaak van H.M. Robertz in horloges, klokken, wekkers, souvenirs, optiek, goud en zilver, en een kledingzaak. Het pand werd in mei 1940 aanzienlijk beschadigd, zodat totale afbraak nodig was. Dit geschiedde nog in de oorlogsjaren.

HINDERWET

De Hinderwetvergunning aan garagehouder J. van der Horst uit 1926 geeft veel informatie over de inrichting van het nieuwe pand. Er was sprake van een garage en een herstelplaats voor automobielen en motorrijtuigen, met bovenwoning aan de Heerenstraat. Er zouden 2 elektromotoren gebezigd worden met een gezamenlijk vermogen van 2,25 PK als beweegkracht voor een draaibank, boormachine, slijpmachine en smidsventilator. Stroom zou worden betrokken van de Provinciale Utrechtsche Electricische Centrale. De Bataafsche Import Maatschappij, met het verkoopkantoor van 'Koninklijke Shellproducten, voorheen NV Acetylena', verzocht (1926) de pomp voor de oude garage (ABR 333) te mogen verwijderen en (1925) een benzine-installatie met een ondergronds reservoir van ten hoogste 4000 L en bovengrondse aftapinrichting op het nieuwe terrein van J. van der Horst te mogen plaatsen.

Taxi's van Garagebedrijf De Rhoter waren steeds aanwezig bij feesten, partijen en diverse optochten.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

De geraadpleegde bronnen zijn grotendeels dezelfde als vermeld bij vorige artikelen in de rubriek 'Oude huizen in de Rhenense binnestad en hun bewoners', verschenen in Oud Rhenen in de periode 2012-2016. Belangrijke bronnen met informatie over eigenaars en bewoners van de huizen vormen ook dit keer weer vooral de transporten voor het gerecht van Rhenen, notariële archieven, de Doop-Trouw- en Begraafboeken van Rhenen en Bevolkings- en Burgerlijke Stand-registers van Rhenen vanaf 1812 tot 1920.

Deze bronnen kunnen alle worden geraadpleegd in het Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht (RHC ZOU), Archieftoegangen No.'s 63, 66 en 152.

Overige bronnen zijn o.a.:

Over gebeurtenissen te Rhenen in het jaar 1620 zie ook: D. van Manen, *Aanzienlijk vlek in 't Stichtse* (Veenendaal 2001) en de Politieboeken van de stad Rhenen, Toegang 152

H.P. Deys, J.M. Doorman en A.J. de Jong, *De woning van de familie Volhardt in de Kruisstraat*, Oud Rhenen 35, januari 2016, p. 12 e.v.

Te Rhenen en Amerongen stonden de Cuneraverering en de jaarlijkse Cunerafeesten centraal tot einde 16^e en begin 17^e eeuw. Men was na de Reformatie waarschijnlijk redelijk tolerant ten aanzien van families die katholiek gebleven waren. In Amerongen waren rondtrekkende Jezuïeten nog lang openlijk actief voor bediening van de heilige sacramenten. Zie bijvoorbeeld Piet Tuik, *De kerk van het Heylig Cruys en Sint Andreas* (Amerongen 2004).

Over de geschiedenis van de Westmolen en de familie De Wijs werd informatie verkregen van de heer W.M.M. Brouwer te Duiven, die te zijner tijd hierover nader zal publiceren.

Het familiewapen van de protestantse tak van de familie De Wijs in Wijk bij Duurstede is aangetroffen op wapenborden, die hangen in de Grote Kerk en het Oude Stadhuis te Wijk bij Duurstede. Deze zijn beschreven door Ad J. de Jong in het boek *Familiewapens in Zuidoost Utrecht*

(Voorthuizen 2015).

Zegels te Amersfoort met het familiewapen Van Sanen/De Wijs, met de drie vogels, bevinden zich in het Gemeente Archief te Amsterdam, Toegang 301, Archief van de Familie Muller en Aanverwante families, Inv. No. 9 en een privé collectie van Jan Maarten Doorman te Rhenen, die het archief van zijn oudoom S.J. Schermer (Amsterdam 1901-1988) in zijn bezit heeft. Zie ook: Mr. Joan Muller, *Bijdrage tot de genealogie van het uit de provincie Utrecht stammende geslacht De Wijs*, Ned. Leeuw 1926, kolom 56-

61; Mr. Joan Muller en S.J. Schermer, *Genealogie van het Hoornsche geslacht Van Sanen*, Ned. Leeuw 1939, kolom 458-472

Bouwvergunningen en Hinderwetvergunningen tot (1941)

Kadastrale leggers, de artikelnummers: 75, 586, 865, 1845, 2338, 2376, 3138, 3238, 3277 en 4314

Foto's H.P. Deys en H. de Rhoter

Voor wie liever de Rh-nummers wil bekijken, zoals weergegeven in Achter Berg en Rijn (ABR) p. 87, geven wij hier de vergelijkbare nummers: F106 -Rh 58; 108-59, 110-60, 111-61. Let wel, bij wijzigingen in kadastraal opzicht verandert het oorspronkelijke nummer. F duidt op sectie F

Advertenties van de vier Rhenense autogarages uit het adresboek van de VVV uit 1950.

TABEL

Jaar	Bewoner	Beroep	Eigenaar	Adres	Kadaster
1830	Harmen Jan du Pré g/m Hendrikje Breunissen (verhuist naar Rijnstraat F 42)	broodbakker 1831 toestemming tot oprichten van een bakkerij	Evert van Daalen (bakker)	Heerestraat A 103	F 111
1832 1843	Jan (1) van der Horst g/m Dirkje vd Weert c.s.	tabakspplanter bakker,	Jan (1) van der Horst c.s.	Heere(n)straat A 103	F 111
1862 1869	Jan (1) van der Horst Gerrit Roelof vd Horst	tabakspplanter; smid	Jan (1) van der Horst c.s.	Heerenstraat A 103 > A 111	F 111
1874	Gerrit Roelof vd Horst g/m Johanna Wildeman	smid	G.R. v.d. Horst	Heerenstraat A 111	F 111
1887	Gerrit Roelof vd Horst g/m Johanna Wildeman	smid	G.R. v.d. Horst c.s.;	Heerenstraat A 216 > 589 > 41	F 838
1900	Gerrit Roelof vd Horst g/m Johanna Wildeman	smid	G.R. v.d. Horst	Heerenstraat -	F 838 > F988
1907 ca. 1925	Gerrit Roelof vd Horst g/m Johanna Wildeman Gerrit Roelof vd Horst g/m Johanna Wildeman	smid ijzersmid, rijwiel- hersteller	G.R. v.d. Horst Jan (2) v.d. Horst	Heerenstraat - Heerenstraat A 216 > A42 > 34	F 1024
	NIEUW PAND				
ca. 1925	Jan (3) van der Horst g/m Pieterella Kijne	garagehouder	Jan (2) v.d. Horst	Heerenstraat A 46	F 1111 1112 F1115
1940	verwoesting	1941 onteigening	Gemeente Rhenen	Heerenstraat	- - -